

Rolul Sarmatismului și Dacismului în formarea identităților naționale în Polonia și România în secolul al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea

Răzvan Mihai ALBU

<https://doi.org/10.52744/AUCSFLSA.2024.01.02>

Identitatea națională este un concept complex ce este influențat de către narativele istorice, tradițiile culturale și contextele socio-politice prezente în societatea respectivă. În secolul al XIX-lea și în prima parte a secolului XX, Polonia și România, asemenea multor altor națiuni, au urmat un amplu și complex proces în definirea identităților lor naționale într-o perioadă de formare și renaștere culturală. O importanță semnificativă în această perioadă poate fi acordată ideologiei Sarmatismului în Polonia și Dacismului în România. Aceste curente ideologice au transformat în mod ireversibil conștientizarea și aspirațiile naționale ale celor 2 popoare într-o perioadă de schimbări critice pe continentul European, ale căror efecte se remarcă și în perioada actuală.

Sarmatismul și Dacismul au apărut ca și ideologii naționale distincte, fiecare având un element adânc înrădăcinat în narativele istorice și simbolistica locală. În cazul Poloniei, Sarmatismul se inspiră din conexiunea legendară dintre nobilimea polonă – Șleahța și vechiul popor nomadic al Sarmatilor din stepele Euroasiatice. Acesta pune în evidență virtuți precum cavalerismul, onoarea și un sentiment de menire nobilă a elitei polone pentru statul din care făceau parte. Dacismul, prin comparație, are la baza sa patrimoniul dacic aflat la baza societății românești și promovează valori precum tema autohtoniei, reziliența și opoziția împotriva invadatorilor externi.

În timp ce ambele ideologii exaltează un trecut glorios și au ca scop crearea de mândrie națională, Sarmatismul idealizează rolul nobilimii polone ca și custode al libertății și tradiției, creând comparații între Șleahța și Sarmati prin următoarele metode de simbolism:

1) Influența culturală – În perioada Renașterii și Barocă, nobilimea polonă a promovat conexiunea tradițiilor Regatului Polono-Lituanian cu cele ale Sarmaților, admirând spiritul iubitor de libertate al Sarmaților din textele antice.

2) Tradiția militară – Sarmații erau cunoscuți pentru priceperea lor militară, în special ca și cavaleri. Acest element a influențat tactica militară polonă din perioada Regatului Polono-Lituanian pentru a crea Husarii Înaripați, unitatea lor militară de elită ce a jucat un rol semnificativ în istoria Poloniei, precum în cazul Bătăliei de la Viena din 1683, adânc întipărită în mentalul polon.

3) Structura socială – Sarmații au oferit un model de organizare socială ce a fost cooptat de către nobilimea polonă. Șleahta se vedea ca fiind o clasă de nobilime războinică, asemenea Sarmaților, cu un accent puternic pe militarism, onoare și libertate. Ca rezultat al sentimentului de libertate și a structurii de organizare a societăților nomade, mult mai democratice decât societățile sedentare, conceptul de Liberum Veto a fost creat – ce oferea putere aproape absolută nobilimii în cazul unei dezbateri în Sejm (Adunarea nobiliară în trecut/Parlament în contextul contemporan în vocabularul polon), unde un singur vot era suficient pentru a bloca orice inițiativă. Acest element pe termen lung va fi foarte dăunător Regatului însă evidențiază perfect iubirea de libertate mai sus menționată.

4) Heraldică – Anumite familii nobiliare polone pretindeau descendență directă sau se asociau cu triburile Sarmate. Această conexiune era adesea reflectată prin blazoanele familiei și a numelor de familie purtate de aceștia.

Dacismul, în schimb, se axează pe o retorică diferită.

1) Continuitatea istorică – În narativa română, Dacii sunt considerați ca fiind unii din principalii strămoși ai românilor, împreună cu Romanii. Istoricii români promovează națiunea română ca fiind descendenți direcți ai dacilor și romanilor stabiliți pe teritoriul actual al României.

2) Moștenirea culturală – Elemente dacice se regăsesc în folclor, tradiții și limbă în cultura română. Acestea au fost incorporate împreună cu denumiri de locații și motive și ritualuri păstrate din perioada dacică pentru a avea un aport semnificativ în formarea identității culturale române.

3) Rezistența în fața dominației externe – Rezistența dacilor în fața cuceririi romane, în special sub regii Decebal și Burebista, este glorificată în narativele naționale ale românilor. Aceasta este simbolizată ca un element de uniune și mândrie națională.

4) Importanță mitică și simbolistică – Asemenea creării unei imagini romantice de către polonezi a sarmaților, în cazul românilor imaginea războinicului dac este adesea asemănată fizionomiei regelui Burebista, un bărbat puternic, înarmat cu sabia sa specifică – Falxul și care este dispus să se sacrifice pentru a-și apăra familia, clanul și teritoriul. Un alt element imagistic cunoscut este cel al lupului dacic cu corp de șarpe. Acesta este adesea promovat în imagistica română.

5) Identitatea teritorială – Teritoriul istoric al Daciei se suprapune aproximativ peste cel al României contemporane și servește ca o ancoră istorică pentru identitatea română. Ideea de recapturare a teritoriilor pierdute a fost promovată din perioada secolului al XIX-lea până în prezent.

Este important de menționat faptul că aceste conexiuni sunt adesea dezbătute în cercurile istorice și constant aceste retorici au fost utilizate pentru a promova anumite interese în perioada respectivă ale regimurilor aflate în acel moment la conducere. Promovarea intensă a conexiunii dacice de regulă neglijează sau diminuează aportul cultural al slavilor, și într-o măsură mai redusă a maghiarilor sau a popoarelor nomade, adus culturii române.

În secolul al XIX-lea, polonezii și românii erau fragmentați și subjuogați de către imperiile vecine. În cazul fostului Regat Polono-Lituanian, cândva cea mai puternică entitate statală în Europa Centrală și de Est, acesta a încetat să mai existe din 1795 când teritoriile sale au fost împărțite în 3 partiții succesive începând cu 1772 între Prusia, Imperiul Habsburgic și Rusia. Românii erau împărțiți între Austria, Rusia și Imperiul Otoman, având teritoriul locuit de către aceștia fie sub administrație directă a acestor puteri, fie ca state vasale subordonate. În contextul politic și cultural al perioadei respective, idealurile Sarmatismului și Dacismului au servit ca și puncte comune pentru a pune bazele unei renașteri naționale.

În cele 3 imperii care controlau fiecare câte o porțiune unde românii sau polonezii erau majoritari sentimentele de emancipare națională erau considerate un pericol cultural și un factor principal de destabilizare a statelor respective.

În cazul Poloniei, autoritățile ruse în special au căutat să suprime orice fel de exprimare culturală și politică care prezenta idei pro-polone. Nobilimea poloneză având un sentiment propriu de identitate și mândrie – descendenți ai Sarmaților și de confesiune catolică, nu doreau să fie asimilați de către Imperiul Rus pan-slavic și a cărui religie promovată era cea ortodoxă, astfel, în 1830 și 1863 au încercat fără succes să readucă Regatul Polono-Lituanian pe harta Europei. Pentru polonezii din Austria/Austro-Ungaria represiunea nu era la fel de accentuată precum în

cazul Rusiei, iar Viena dorea să păstreze sentimentul pro-polon în teritoriul său ca o contrapondere pentru sentimentul pro-ucrainean din regiunea Galiției. Polonezii din Prusia reprezentau mai mult o problemă de asimilare a unui stat de ce dorea a fi unificatorul germanilor din Europa Centrală. În toate cele 3 cazuri pretențiile teritoriale și identitatea culturală a polonezilor cu ajutorul ideilor promovate prin intermediul Sarmatismului erau un veritabil obstacol în realizarea obiectivelor celor 3 imperii – Pan-slavism/Pan-ortodoxism în cazul Rusiei, Conducerea numeroaselor entități etnice sub coroana Habsburgă în cazul Austriei și crearea unui stat-național german în cazul Prusiei.

În cazul României, Habsburgii au acționat într-un fel asemănător precum în cazul polonezilor, dorind să utilizeze populația română din Transilvania ca și contrapondere pentru pretențiile maghiare de pe teritoriul imperiului său. De asemenea, pentru a realiza o asimilare treptată, a fost creată în secolul al XVIII-lea biserica Greco-Catolică. Imperiul Otoman a marginalizat problema românească deoarece românii pe teritoriul său se regăseau în statele vasale ale Moldovei și Țării Românești, astfel, acțiunile otomane se limitau la înăbușirea oricărui tip de revoltă armată ce poate duce la pierderea teritoriilor respective. În cazul Rusiei, expansiunea pan-slavică și pan-ortodoxă reprezenta principala sursă de pericol, care urmărea cucerirea statelor românești în expansiunea sa către Constantinopol. Astfel, în cazul românilor, Dacismul în perioada respectivă reprezenta mai degrabă un element de susținere în crearea unei identități locale autohtone în completarea ideilor naționale pro-latinești deoarece susținerea unei identități latinești aducea prin extensie noțiuni avantajoase cauzei românești precum originea de popor nobil care deja aparține familiei europene a națiunilor, o problemă în special prezentă odată cu crearea Monarhiei Dualiste și suspunerea românilor proceselor de maghiarizare în Transilvania, și separarea de cultura slavonă ce ținea asupra expansiunii ruse.

Atât Sarmatismul cât și Dacismul au fost promovate prin intermediul artei și literaturii în Polonia și România, fiind utilizate ca și surse de inspirație pentru renașterea culturală. În Polonia, Mișcarea Romantică de la începutul secolului al XIX-lea a oferit un teren fertil pentru explorarea temelor și motivelor naționale. Scriitori precum Adam Mickiewicz și Juliusz Słowacki au utilizat idei ale Sarmatismului pentru a prezenta Polonia ca fiind un bastion al libertății și virtuții, deși aflată sub subjugare politică. Capodopera lui Mickiewicz, „Pan Tadeusz” glorifică virtuțile nobilimii poloneze în lupta pentru independența națională. Asemenea lui Mickiewicz, dramele lui Słowacki, precum „Kordian” și „Balladyna”, explorează teme ale destinului național și eroismul, inspirându-se din mitologia Sarmatilor pentru trezi imaginația cititorului.

Dacismul în România a avut ca scop revendicarea moștenirii culturale dacice în identitatea națională pentru a adăuga un element autohton. Acest model a fost preluat din Franța secolului al XIX-lea, unde naționalismul Galic a cunoscut o perioadă de dezvoltare prin promovarea moștenirii celtice a francezilor și a valorilor romantice ce portretizau Galia pre-Romană ca fiind un bastion al libertății și rezistenței împotriva expansiunii imperiale. Naționaliștii Galici aveau ca scop crearea unui element local ca și contragreutate pentru ideile dominante Latine promovate de către elita Franceză din perioada respectivă. Intelectualii români, inspirați de mișcările naționaliste romantice respective au început să reevalueze la rândul lor trecutul antic al României și importanța acestuia în identitatea contemporană. Scriitorii precum Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri și Nicolae Iorga au utilizat idei precum frumusețea Carpaților, mitologia Dacă și portretizarea Dacilor ca fiind strămoșii nobili ai românilor ce s-au împotrivit expansiunii Romane pentru a crea un sentiment de mândrie națională.

În perioada Interbelică atât elemente ale Sarmatismului cât și ale Dacismului au continuat să fie promovate în spațiul cultural al celor două state. În general se poate menționa că în ambele state au fost promovate teme asemănătoare celor din perioada Antebelică pentru a crea un element distinct în cadrul identității naționale. Desigur, noul spațiu politic și social au dus la crearea unor particularități atât în Polonia cât și în România. Polonia reapăruse pe harta Europei după 123 de ani și avea nevoie de o consolidare a identității naționale pentru a se distinge de vecinii săi apăruiți la rândul lor ca efect al încheierii Primului Război Mondial și pentru a întări revendicările teritoriale încă existente asupra acestora. În cazul României, simbolistica dacică a ajutat la consolidarea ideii de România Mare, deoarece, teritoriul controlat în perioada respectivă de către România se asemena cu cel al Dacilor în perioada precucerii Romane. Astfel, putând fi utilizat adițional și ca un element cultural comun într-un stat în care aproximativ 30% din populația sa nu era de origine română, ci slavonă, maghiară, germană, turco-tătară sau evreiască.

În perioada Interbelică, în contextul degradării societăților democratice pe continentul European, în România și Polonia au fost cooptate elemente ale celor 2 curente în cadrul regimurilor sau grupurilor politice existente pentru a-și promova ideile. Două exemple elocvente sunt cel al șefului de stat polonez Józef Piłsudski, acesta, asemenea multor intelectuali și oameni politici polonezi de la acea perioadă, dorea crearea unui stat ce s-ar fi extins de la Marea Baltică până la Marea Neagră unde Lituanieni, Bieloruși, Ucraineni și Polonezi ar fi trăit într-un stat comun ce ar fi putut fi considerat o versiune în secolul al XX-lea a Regatului Polono-

Lituanian și exemplul utilizării emblematicii dacice în cadrul cântecelor legionare din România.

Odată cu începerea celui de-al Doilea Război Mondial, aceste curente naționale au fost sistate, iar în perioada comunistă au fost suprimate pe toată durata regimului în Polonia și parțial în România, când în perioada lui Nicolae Ceaușescu simbolistica Dacismului a cunoscut o promovare intensă. Cu toate acestea efectele curentelor și ideilor naționale promovate în secolul al XIX-lea au un efect direct și în societatea contemporană și au contribuit ireversibil la crearea națiunilor moderne ale românilor și polonezilor.

Bibliografie

- Davies, Norman. „God's Playground: A History of Poland.” Oxford University Press, 2005.
- Călinescu, George. „Faces of Modernity: Avant-garde, Decadence, Kitsch.” MIT Press, 1987.
- Halecki, Oskar. „The Birth of a Great Power System, 1740-1815.” Routledge, 2017.
- Treptow, Kurt W. „A History of Romania.” Center for Romanian Studies, 1997.
- Wandycz, Piotr S. „The Price of Freedom: A History of East Central Europe from the Middle Ages to the Present.” Routledge, 2001.
- Wightman, Edith. „Gallia Belgica.” University of California Press, 1985.
- Cioran, Emil. „On the Heights of Despair.” University of Chicago Press, 1996.
- Roshwald, Aviel. „Ethnic Nationalism and the Fall of Empires: Central Europe, Russia, and the Middle East, 1914-1923.” Routledge, 2001.